

Hva skjer når en gruppe mennesker kommer sammen for å lære seg bøker utenat? En fortelling om å huske og å glemme, intime lesestunder for bibliotekbesøkende, og gjenskrivning fra minnet.

Mitt liv som bok

METTE EDVARDSEN

Eller, jeg skulle kanskje ha sagt 'mitt liv som katt'.

Jeg er *I am a Cat* av Soseki Natsume. Boken ble først skrevet på japansk i 1905 og jeg er oversettelsen til engelsk fra 1972. Slik begynner jeg når jeg introduserer meg selv for en ny 'leser' i prosjektet *Time has fallen asleep in the afternoon sunshine*. For de som har lest boken, enten med meg eller i papirutgaven, vet at den fortelles gjennom øynene til en katt, men det ikke er så vesentlig for prosjektet.

I prosjektet *Time has fallen asleep in the afternoon sunshine* velger en gruppe mennesker (utøvere) en bok de har lyst til å lære seg utenat, eller 'by heart' som det heter mer poetisk på engelsk. Sammen danner de en samling av 'levende bøker'. Ideen kommer fra Ray Bradbury's fremtidsvisjon *Fahrenheit 451* fra 1953 som forteller om et samfunn hvor bøker er forbudt fordi de ansees som farlige. Brannmenn er ikke lenger til for å slukke flammer, men for å sette fyr på bøker. Sensur er også et sentralt tema i boken. Med prosjektet plukker vi opp der boken slutter, hvor protagonisten har måttet flykte og blir med i en undergrunnsbevegelse hvor folk lærer seg bøker utenat for å bevare dem for fremtiden. Vi gjør ingen adaptasjon av *Fahrenheit*, men vi har utviklet 'learning by heart' som en praksis og undersøker hva det betyr.

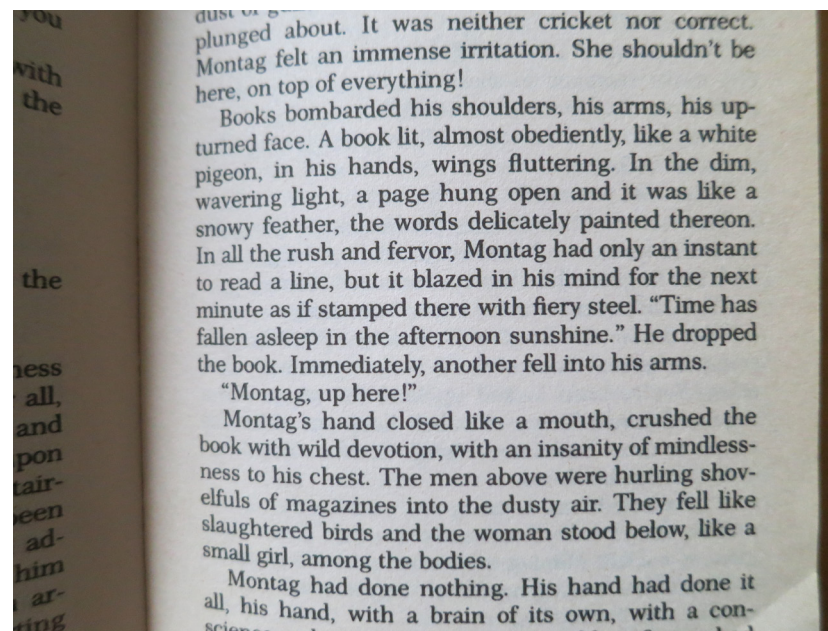
Ideen til prosjektet begynte i 2008 som en indirekte reaksjon og en refleksjon rundt byggingen av frøhvelvet på Svalbard, et lagringssted av plantefrø fra hele verden som ligger inne i fjellet ikke så langt fra Longyearbyen. For å bidra til å sikre det eksisterende plantelivet på jorden mot ulike globale katastrofer, lagres flere millioner frø nede i permafrosten. Det er noe fantastisk og absurd ved dette prosjektet. Frøbanken på Svalbard ble senere brukt som et eksempel i et seminar hvor tematikken omhandlet fremtidsvisjoner og hva vi bringer videre. Jeg deltok aldri på dette seminaret, og har heller ikke tenkt

så mye på plantefrø som jeg har tenkt på preservering og i hvilken målestokk vi ser for oss fremtiden. Hva slags forestilling er det?

Første gangen vi gjennomførte prosjektet var på et offentlig bibliotek under Playground festival ved STUK i Leuven i 2010. Det fungerer slik: vi har en bokliste hvor bibliotekets besøkende, eller publikum, kan velge en bok de ønsker å 'lese', og 'boka' (utøveren) tar med seg leseren et sted inne på biblioteket og resiterer innholdet. Denne første gangen var vi syv utøvere, eller 'bøker'. Det var et eksperiment, uten å ha lagt noen videre planer eller løfter om at dette skulle utvikles, turneres, eller presenteres igjen. Vi ville først se hva det innebar og hva som oppstod. Allerede før denne første uken på biblioteket var omme visste vi at vi ikke var ferdige, og håpet at vi kunne finne anledninger til å gjøre det i hvert fall et par ganger til. Vi lurte på hvor mye vi kunne lære? Hvordan minnet fungerte over tid? Hvor lenge det varte? Som praksis oppdaget vi at det ga oss mye tilbake, ikke bare de antall sider vi lærte av bøkene, men det som oppstod gjennom det å gjøre det, selve prosessen i seg selv. Og kanskje dette er nettopp kjernen i det hele, hva vil det si å utvikle en praksis? Verdien av noe som kan være noe for seg selv og ikke bare for noe annet – en praksis fører ikke nødvendigvis frem til mål, men er noe vi gjør over tid.

Siden det har vi presentert prosjektet i 25 ulike byer og er nå er samling på over 60 boktitler – på engelsk, norsk, nederlandsk, arabisk, fransk, tysk, polsk, gresk, italiensk, estisk, og svensk. Prosjektet finner som oftest sted inne på biblioteker. Biblioteket er ikke valgt av symbolsk verdi, men fordi det er funksjonelt. Vi oppsøker biblioteket for å lese og låne bøker – og det er et sted å være. Ved noen anledninger har vi også gjort det i andre rom, i en bokhandel, i en park, på et museum. I Palestina, for eksempel, vi var i en bokhandel ettersom bibliotekene ikke var åpne for alle og derfor ble eksklusive. Bibliotekrommet er et offentlig rom med flere aktiviteter på gang, og med helt andre konvensjoner enn teaterrommet. Inne på biblioteket kan vi ikke vite, eller kontrollere, hva som skjer til enhver tid. Prosjektet er en en-til-en opplevelse, og det finnes ingen regi eller koreografi utover det at to personer sitter sammen et eller annet sted. Sett fra utsiden ser det ikke annerledes ut enn en hvilken som helst annen situasjon hvor to personer sitter sammen og prater. Mer enn å kunne betrakte er det som tilskuer noe en opplever. Kanskje scenekunstens indre vesen, den minste som er mulig: én utøver og én publikummer. Boken blir levende for leseren gjennom leseren, og eksisterer da som 'bok' i denne situasjonen.

Ettersom biblioteket er et offentlig rom har det vært viktig å alltid kunne tilby bøker på det lokale språket, i tillegg til engelsk som er vårt felles arbeidspråk. På denne måten har boksamlingen vokst over tid, og samtidig bidratt til å holde praksisen gående. Vi er ofte en kombinasjonen av det vi kaller "gamle" og "nye" bøker, vi lærer stadig videre og på nytt. Alle velger sin egen

bok. Det er en del av prosjektet. For meg har det vært viktig i første omgang fordi personen som lærer utenat kommer til å bruke mye tid med boken. Men også fordi jeg tror det er viktig at det er en egen motivasjon for valget, og ikke et valg fra 'utsiden'. Boksamlingen skal ikke representere en visjon, min eller noen annens. Vi jobber ikke innholdsmessig; historisk, politisk, sjanger, stil, tematisk eller litterær kanon. Det handler ikke om boken, boken er nesten som en 'side effekt'. Selvfølgelig er boken viktig, både for den som lærer den og også den som leser den, men i prinsippet kan det være hvilken som helst bok.

Vi blir ofte spurt om det er mulig å lære seg en hel bok utenat. Det er vel kanskje mest av alt et spørsmål om tid og hvor tykk boken er. Skuespillere gjør jo sånt hele tiden, men vi går ikke i teateret for å bli imponert over at skuespillerne har lært seg teksten sin. Det er likevel litt annerledes å lære en bok utenat på denne måten. En bok er mer enn historien den forteller. Vi prøver å 'bli' boken, og være nærme ordene, språket og formen, heller enn å fortolke den. Når vi lærer en bok utenat er det som om vi gjør en veldig nær lesing av boken, og for et øyeblikk trer vi inn i rollen som den som skriver. Språket er viktig. For oss er ikke målet å ha lært hele boken utenat før vi kan begynne å resitere, eller 'bli lest' som vi sier. Vi utvikler det å lære utenat som en praksis. Det handler om engasjementet i det å gjøre det, og ikke baren ideen om det, som et konsept, at vi lærer den første siden og så snakker vi om det å 'være bok'. Nei, vi lærer såpass mye at vi må komme opp med en strategi, både for å kunne erfare for oss selv og også for å kunne dele

en leseropplevelse med 'leseren' (publikum). Men uansett hvor godt du lærer noe utenat så må du allikevel fortsette å praktisere ellers vil du glemme det igjen. Hvis 'Krig og fred' er boken du har valgt å 'bli' har du kanskje allerede glemt begynnelsen før du kommer til slutten! Sånn sett er det å lære en bok utenat en kontinuerlig prosess, det finnes ikke noe endelig resultat å oppnå.

Jeg tror minnet er radikalt i vår tid. Det å glemme er blitt en dyd og en egenskap, minnet er blitt overflødig og ubrukelig. I takt med vår tids akselerasjon blir det viktigere å kunne navigere og gå videre, og teknologien ikke bare gjør informasjon tilgjengelig den former også hvordan vi forholder oss til den og hva informasjon er. Men det å lære utenat handler ikke om å tilegne seg kunnskap, i hvert fall ikke i form av informasjon. I en verden som hele tiden defineres av nyheter kan minnet kan sees som en motstand mot det å glemme, og det å lære utenat en gest mot det effektive og det nyttige. Hvis målet er å bevare disse bøkene for fremtiden finnes det kanskje teknologi som er bedre egnet, eller i hvert fall enklere og mer effektiv – og mer varig. Det å lære utenat har en lang historie, og praktiseres fremdeles i noen kulturer. Å utvikle det som en praksis og å dele det med et publikum som et kunst prosjekt, er først og fremst for å skape en opplevelse. Jeg vil ikke påstå at vi tilfører det litterære verket noe i seg selv, men vi skaper en leseropplevelse. Situasjonen som oppstår mellom utøver og publikum, eller 'bok' og 'leser', er en intim situasjon. Boken er der kun for leseren. Den snakker til leseren og møter leserens øyne, men trer ikke over i en sosial relasjon som 'vil noe' med leseren annet enn å bli lest. Opplevelsen av minnet, personen som har – er – denne boken, denne teksten, disse diktene, skaper et *rom* hvor leseren kan gi seg hen.

Hva er minnet og hvordan fungerer det? Vi snakker om at vi 'blir' boka, og boka blir også en del av oss. Den påvirker språket vårt, setninger kan dukke opp i ulike situasjoner. Det finnes ulike typer av minne. Innhold, vi vil jo lære ord for ord. Vi blir ofte spurt om vi har lært oss noen triks. Vi har ikke det, og målet har heller ikke vært å lære mest eller raskest. Det er ikke for å vise virtuositet, men prosessen vi er interessert i. Minnet kan fungere i forhold til innhold og mening, i en direkte forstand. Eller visuelt minne, boksidene, setninger og ord. Eller auditivt minne, rytme, lyd, når vi hører oss selv snakke det. Eller muskulært minne, akkurat som vi i dans bruker orienteringer i rommet, tempo, rytme, intensjoner, trenger vi også å lære å koordinere tunga i munnen for å kunne si og uttale setninger og ord. Og vi oppdager at det å kunne uttale et ord var sterkere knyttet til minnet enn forståelsen av det – det var viktigere å kunne uttale et ord for å kunne huske det enn å vite hva det betyr.

Senere eksperimenterte vi med det vi kaller 'second generation' bøker. En 'second generation' bok er en som lærer en bok utenat fra en annen 'levende bok', altså ved muntlig overføring og ikke fra papir. Denne prosessen reiste

nye spørsmål: til kilden. Er kilden sikker, kan vi stole på den? Var det virkelig sånn det var, var det det du sa sist? Hvordan gå tilbake og sjekke hva som er riktig? Som læringsprosess var det interessant både for bok og den som lærte utenat. Generelt gikk det mye fortere å lære på denne måten, ved muntlig overføring, samtidig kunne vi bruke mindre tid pr dag fordi det var så krevende og intenst. Den som lærer har ingenting å holde seg fast i, ingen ord på en side, ingen visualisering annet enn den som den skaper selv. For oss som var 'bøker' som andre lærte av ble det også et gjensyn med egen prosess, i minnet, men nå med hele teksten på plass. Vi kunne se forbindelser og språklige detaljer som den som lærer for første gang ikke har tilgang til, og kunne dermed gjøre noen ting lettere.

Etter dette kom ideen til gjenskrivingen ('re-writing'). I 2014 begynte vi å skrive ned igjen fra minnet. Hvis vi et lite øyeblikk følger Fahrenheit 451 videre og tenker oss et samfunn hvor bøker igjen er blitt lovlig, slik at bøkene som nå er memorert og som eksisterer i minnet kan skrives ned og bli til bok-objekter igjen. Hvordan ville disse nye versjonene skrives? Hva vil oppstå i denne prosessen? Igjen som et eksperiment, og uten å bestemme for mye i forkant, begynte vi med dette som intensjon og utgangspunkt. Det handlet ikke om å være 'korrekt' i forhold til originalen men i forhold til versjonen vi nå har i eget minne. Den boken vi 'snakker' (resiterer) har vi forsøkt å lære så nær originalen som vi kunne. Men minnet er ikke stabilt, det forandrer seg. Og i hvilken grad har boken og teksten forandret seg over tid? I skrivende stund er det elleve påbegynte bøker som nedskrives. *Time has fallen asleep in the afternoon sunshine* har nå blitt et forlag, og den første boken i denne serien kom ut i oktober 2015, trykket i 350 eksemplarer. I januar 2016 går tre 'nye' bøker i trykken.

Tittelen "Time has fallen asleep in the afternoon sunshine" er en setning fra en bok av Alexander Smith som dukker opp i Fahrenheit.

www.timehasfallenasleepintheafternoonsunshine.be